

Зьніч

КРАЯЗНАЎЧЫ БЮЛЕТЭНЬ ГАРАДЗЕНСКАЕ МОЛАДЗІ Выпуск другі, красавік 1999 г.

Мінула вось ужо амаль як тры месяцы з моманту выхада нашага першага выпуску. Можаш ня верыць сваім вачам, чытач, але ты ўжо трымаеш другі нумар “самай паліцічэскай газеты”. Менавіта так ахрысьцілі наш бюлетэнь. Падпольная газета, якая выдаецца недзе ў alma mater крамольнай хеўрай, мае насамрэч пагаемныя пляны закабальваньня моладзі ў шэрагі небяспечных для “парадка” патрыётаў-краязнаўцаў, г.зн. партызанаў (хто, як ні яны, лепей ведаюць свой край). Наша “Зьдэлівая Нацыяналістычна-Імпэрыялістычная Чытанка” спадабалася й зацікавіла ўсіх: ад школьнікаў і студэнтаў да масьцітых “краязнаўцаў” і тых, каму прыйшлося зацікавіцца.

У сёньняшні час шмат людзей прытрымліваецца думкі, што там, дзе гучыць беларуская мова, цішком крадзецца апазыцыя, а дзе апазыцыя, там і тэрор на нацыянальнай аснове.

Паважанае спадарства! Наш бюлетэнь не ставіць перад сабой аніякай палітычнай мэты. Адзінае наша жаданьне: ня даць захібнуцца намаганьням маладых людзей, якія спрабуюць пазнаць і захаваць нашу спадчыну.

Вельмі шкада, што нашыя імкненьні быць пасрэднікам паміж даследчыкам-краязнаўцай і чытачом-“карыстальнікам” была ўспрынята як спроба супрацьстаяць афіцыйнай навуцы.

Самы шырокі водгук мы адтрымалі ад здавалася б апатычнага насельніцтва гістфаку, дзе, дарэчы, “жыве” наш “стары”. Але, як ня дзіўна, менавіта гэтыя студэнты якраз і рады былі б убачыць Чытанку, ды вось толькі за чарговымі пераздачамі Старажытнага Ўсходу ды Народаў Афрыкі яны не заўважылі гэнай значнай падзеі ў жыцьці нястомных рупліўцаў за спадчынай.

На “старога” дасюль усе ў крыўдзе – маўляў, чаму мы ня маем “Зьніча”? Але хачу паведаміць, што гэта тычыла жа і вас. Як ня сорамна, але якраз “шкаляры” ў нас самы адданы краязнаўству народ – ну як, гістфакаўцы! Толькі вы, студэнцтва, так ужо не крыўдуйце. Мяркую, што нягледзячы на заганы псэўдакраязнаўцаў усе мы, каму “Зьніч” ня толькі проста чытанка, будзем працягваць партызаніць на карысьць вывучэньня нашых кара-

нэў, мінулага нашае зямлі. Бо на гэтай зямельцы жылі нашыя продкі, бо мы нарадзіліся тут, бо мы – яе гаспадары!

Жыве гістфак!
Жыве Горадня!
Жыве БНР!

Задумваючы наш “Зьніч”, мы стараліся, каб ён быў інфармацыйна зразумелы й аплікацыйна даступны. У пэўных рэдакцыйных цяжкасцях, вырашэньне якіх адразу ж ускладвалася на нас, мы былі ўсведамлены. Але рэдакцыя не магла сабе і прадбачыць, што гэтакія праблемы ўзьнікнуць ужо нават па першае старонцы. Толькі ўзяўшы гэты бюлетэнь у рукі, чытач трапіў на пэўныя клопаты з прачытаньнем назвы нашае чытанкі. Праўда, растлумачыўшы, што гэта ёсьць проста слова на сярэднявечным устаўным пісьме, мы адразу ж сутыкнуліся з напрошваемым пытаньнем. Дык вось, шануюны чытач, каб ты ня ймкнуўся болей шукаць у нашае назьве нейкі крамольны скарот ці патаемны сэнс, мы з навукова-гістарычнага погляду паспрабуем растлумачыць табе Зьніч.

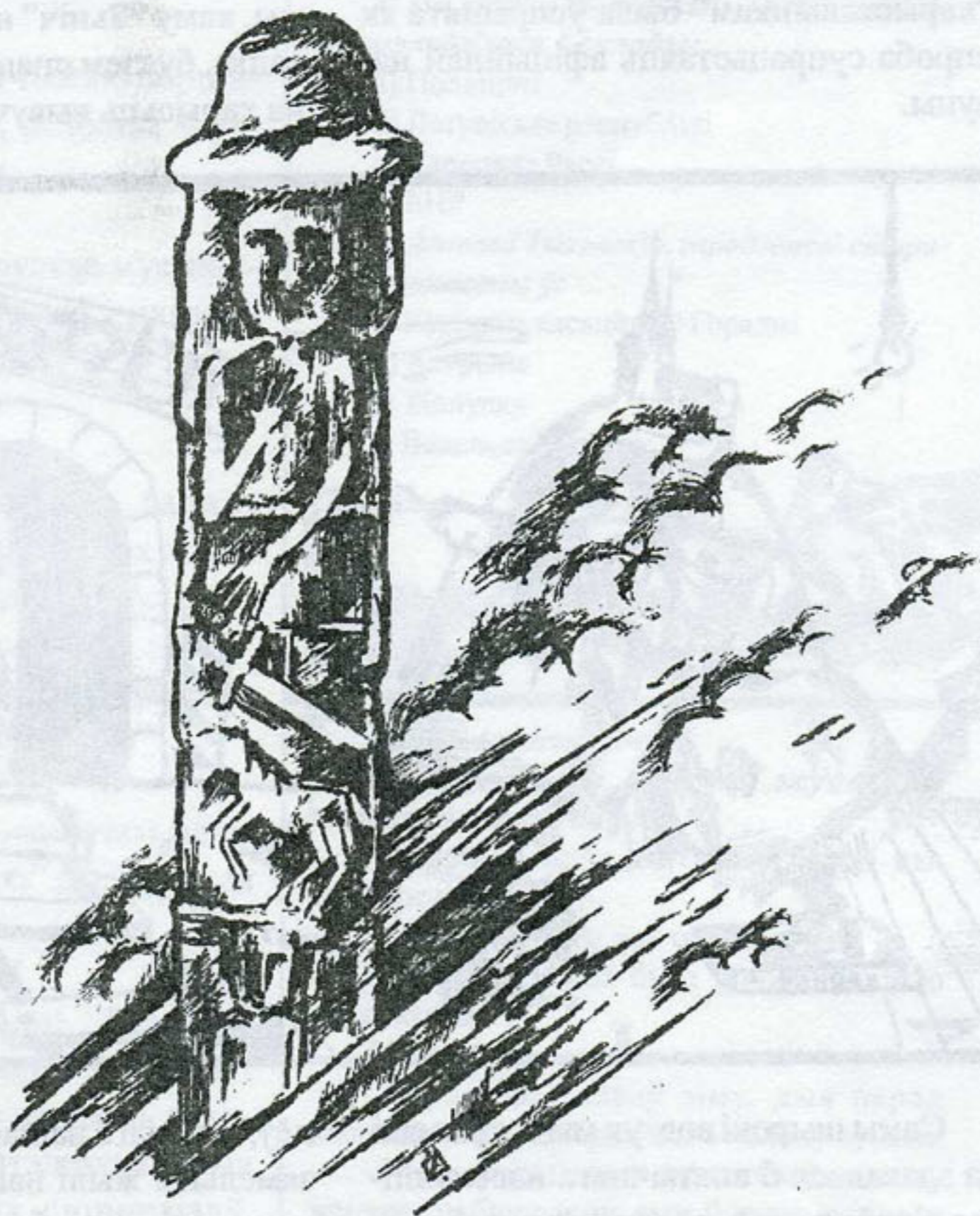
Зьніч — гэта, згодна летапісаў, сьвяты нязгасны “вагонь вечны перуновы” ў паганскіх культах славянаў і балтаў.

Польскі гісторык XV стагодзьдзя Ян Длугаш пры апісаньні вераваньняў і культаў на Літве да прыняцьця хрысьціянства згадваў, што ў Вільні гарэў сьвяты вечны вагонь. Ён знаходзіўся пры месцы спапяленьня (жэгішчы), каля Сьвятарогу (недалёка ад упадзеньня р. Вільня ў Вільню), поруч зь ідалам вярхоўнага баства паганаў — Пярунам, часаным зь вялікага крамністага камяню. Жрацы-сьветары выкрасалі аб крэмень Пяруна вагонь, распальвалі вогнішча з дубовых паленаў (дубіны) — Вечны Зьніч, жывілі полымя ўдзень і ўноч. Захавальнікам гэтага вагню быў сьвятар, якога звалі Зьніч. Калі часам агонь патухаў, жраца каралі сьмерцю. Паводле Длугаша, Зьніч «...тым, хто прасіў і зьвяртаўся з пытаньнем пра будучыню, даваў ілжывы, нібыта атрыманы ад Боства адказ.»

Хто толькі пісаў аб Перкуну, казаў і аб Зьнічу. У грамадзтве, у размовах часта паўтаралася слова Зьніч, як эмблема вечнасьці, пастаянства, нязь-

меннасьці.

Кароль Польшчы й Князь Вялікае Літвы Ягайла падчас наведнаньня ў 1387 годзе Літвы з мэтай хрышчэньня ў каталіцтва мясцовага люду, загадаў пагасіць вечны вагонь, зруйнаваць сьвяцілішча й алтар, на якім ускладвалі ахвярапрынашэньні. Падчас бу-

даўніцтва Віленскага Катадральнага касьцёлу, ягоны галоўны алтар быў ўзьведзены «...на тым месцы, дзе палаў вагонь, які паганцы фальшыва лічылі вечным, каб паганская “памылка” стала ўсім больш відавочнай”.

У наш час археалёгічныя дасьледаваньні ў сутарэньнях касьцёлу вы-

явілі сьляды паганскага сьвяцілішча ды ахвярніка. У польскага храніста XV ст. Мацея зь Мехава замест Зьніч ў тым жа сэнсе была ўжыта назва *zinze* (зінч). Польскія гісторыкі XVI ст. Аляксандар Гваньіні ды Мацей Стрыйкоўскі ўжывалі назву Зьніч ў сэнсе “вечны вагонь”. Паводле звестак іншых храністых, нязгасальны вагонь Зьніч гарэў таксама на алтары ў буйным культавым цэнтры Рамове (Прусія), у Ноўгарадзе Вялікім, а ў Воліне (ў сутоцы ракі Одра, дзе знаходзілася сьвяцілішча найвышэйшага паганскага Боства) Зьніч палаў у катле. У XIX стагодзьдзі дасьледчыкі міталёгіі, Антоні Мяржынскі й Акялевіч, лічылі, што сапраўдная назва Зьніча была Зініч ды азначала месца, дзе стаяла капішча з палаючым на ім нязгасным вагнём. На думку Яна Карловіча, назва Зьніч (ад жамойцкага *ziničius* або *zinczius*) вызначала сьвятара, які захоўваў вечны вагонь. У пісьмовых помніках на старажытнай беларускай мове назва Зьніч ня знойдзена, Хаця беларускія мовазнаўцы выводзяць ад яе сучасны памяншальны назоўнік “зьнічка” (блукваючы вагонь, падаючая зорка). На думку лінгвістых, назва Зьніч, верагодна мае той жа карань, што й агульнаславянскае слова “зной», утвораная ад *zneti* — “гарэць” (блізкае да расейскага дыялектнага “зноить», «знятъ» у сэнсе «палымнець», “тлець”, стараславянскае “зноитися”).

У сучаснай беларускай мове тэрмін Зьніч замацаваўся ў значэньні як “сьвяты вагонь у паганцаў», польскае *znicz* азначае «алімпійскі вагонь, надмагільнае полымя», чэскае *znic* — “сьвяты вагонь у старажытных ліцьвінаў ды славянаў наагул”. Славянская этымалёгія назвы Зьніч (з улікам археалёгічных і гістарычных звестак пра наяўнасьць усходнеславянскага насельніцтва ў Вільні XII-XIV стагодзьдзяў) можа сьведчыць пра тое, што на тэрыторыі летапіснае Літвы да Крэўскае вуніі 1385 году частка насельніцтва славянізавалася, але заставалася паганцамі. Беларускі гісторык на эміграцыі Паўла Урбан, славянскае паходжаньне назвы Зьніч лічыць адным з аргументаў на карысьць таго, што сярэньвяковыя ліцьвіны былі славянамі.

Паводле ЭГБ

ІЎЕ – ЦЭНТАР РЭФАРМАЦЫЙНАГА РУХУ

У XVI ст. у Эўропе шырока разгарнуўся грамадзка-палітычны й рэлігійны рух, вядомы пад назвай рэфармацыя. Ён быў скіраваны перш за ўсё супраць каталіцкае царквы. У рэфармацыі знайшло адлюстраванне незадаволенасць розных слаёў фэадальнага грамадства, эканамічным і сацыяльна-палітычным ладам. У той час на Беларусі шырокае распаўсюджанне атрымаў кальвінізм. Таму ў многіх прыватнаўласніцкіх гарадох і мястэчках Беларусі, у тым ліку і ў Іўе, у сяр. XVI ст. узніклі кальвінісцкія суполкі. Але гэтая суполка не была аднароднай. Хутка з кальвінісцкага лягера вылучаецца радыкальны напрамак, альбо арыянства.

Буйным арыянскім цэнтрам на Беларусі ў другой палове XVI ст. становіцца Іўе. З 1567 года тут дзейнічае арыянская царква, прапаведнікам якой быў В.Іеранімавец. Але і арыянства не было аднародным, вызначаліся два крылы: левае – плебейска-сялянскае й правае – шляхецка-бюргерская. Ідэйнымі кіраўнікамі левага крыла былі Пётр Ганецкі, Якуб з Калінаўкі, Лаўрэнці Крышкоўскі, Павал з Візны й інш. Вядучым ідэолягам правай плыні быў вядомы беларускі вучоны, кнігадрукар, гуманіст Сымон Будны. Супярэчнасці вырашаліся на Сінодах. Адзін з іх адбыўся ў Іўі ў студзені 1568 года. На Сінодзе разгарэлася вострая дыскусія па сацыяльных пра-

сапраўдны хрысціянін валодаць падданымі й паднявольнай чэлядзью». Разгарэліся гарачыя спрэчкі. Прадстаўнікі левага крыла выступалі з рэзкай крытыкай асноваў фэадальнага і сацыяльнай несправядлівасці. Іншую пазыцыю па асноўным пытанні дыскусіі на Івейскім Сінодзе заняў Сымон Будны – выразнік поглядаў шляхецка-бюргерскага крыла арыянства: «Бог прадпісаў, каб кароль або пан кіравалі зямлёй, вяршылі правапарадак, ахоўвалі мірнае жыццё падняволеных, абаранялі іх, каб падняволеныя аказвалі паслушэнства каралю ці пану, любілі яго й рабілі яму ўсё, што патрабуецца». Ён прапаноўваў правесці рэформу сацыяльных адносінаў.

Большасць удзельнікаў Івейскага Сінода асуджалі погляды Сымона Буднага. Былі прыняты важныя рашэнні аб роўнасці людзей перад Богам, незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці, жанчыны прызнаваліся роўнапраўнымі чэлясамі грамадства. Гэтыя ідэі ўдзельнікі спрабавалі ўвасобіць у жыццё ў сваіх арыянскіх суполках.

Арыянскія суполкі на Беларусі звычайна стваралі свае навучальныя ўстановы. Найбольшую вядомасць у другой палове XVI – пач. XVII ст. на тэрыторыі ВкЛ атрымала Івейская арыянская школа, заснаваная тагачасным уладальнікам Іўя Янам Кішкам у 1585 годзе. Гэтая навучальная ўстанова ўвайшла ў гісторыю асветы Беларусі пад назвай Івейскай Акадэміі. Рэктарам школы быў прызначаны малады выпускнік Кракаўскага ўніверсітэта, пэдагог і паэт Ян Ліціні Наўмыслоўскі. Сваім гуманістычным духам навучання й выхавання акадэмія карэнным чынам адрознівалася ад езуіцкіх і нават кальвінісцкіх школаў з іх фанатычнай рэлігійнасцю й з халастымі мэтадамі выкладання.

У акадэміі было 5 клясаў. Тут вучыліся дзеці як арыян, так і праваслаўных, ў каталікоў. Вялікую цікавасць выклікала праграма: вивучаліся творы антычных філэзафаў, гісторыя, паэзія, шмат моваў (грэчаская, лацінская, старажытнагабрэйская, польская, беларуская), грамадзкае права, кодэкс Юстыніяніна, лёгкіка па Арыстоцелю, рыторыка, этыка, музыка, медыцына, фізыка.

Сымон Будны. Шаржаваны партрэт. XVI ст.

У 1586 годзе Ян Ліціні Наўмыслоўскі напісаў на лацінскай мове «Допаможнік па авалоданню вучэньнем Арыстоцеля», у 1589 годзе ў Лоскай друкарні была надрукавана новая праца Наўмыслоўскага «Сэнтэнцыі, неабходныя ў жыцці». Кніга прызначалася для слухачоў Івейскай акадэміі.

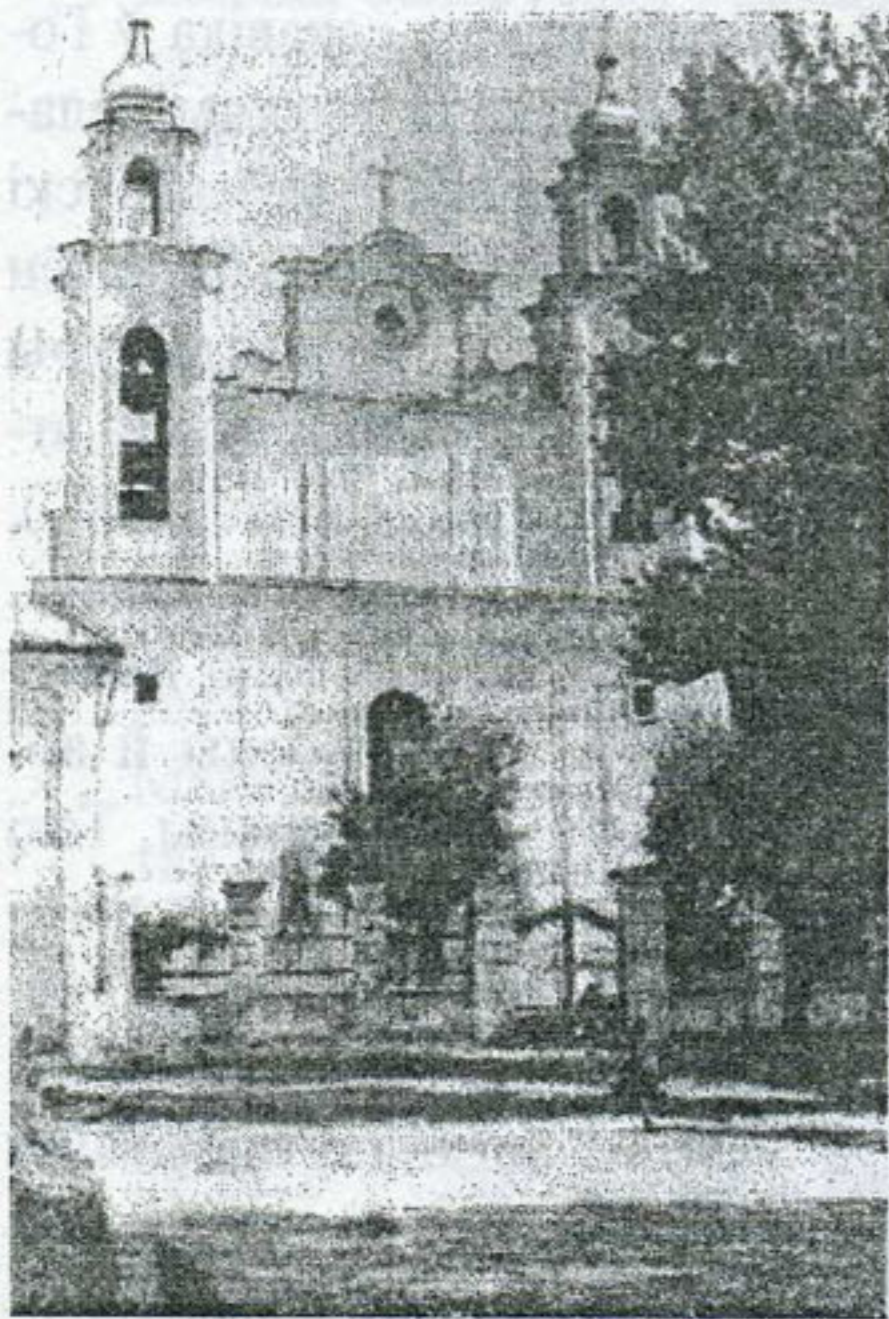
У 1592 пасля сьмерці ўладальніка Іўя Яна Кішкі Ян Ліціні Наўмыслоўскі пераязджае ў Навагарадак, дзе становіцца прапаведнікам арыянскай суполкі.

Страціўшы ў асобе Я.Л.Наўмыслоўскага свайго славутага кіраўніка, сьлед Івейскай акадэміі паступовна губляецца ў гісторыі. Тым ня менш дзейнасць гэтай школы адыграла вялікую станоўчую ролю ў развіцці адукацыі на Беларусі.

Андрэй Гецэвіч.

Іўе.

Меркаваньні й асабістыя погляды аўтара не абавязкова адлюстроўваюць рэдакцыйныя.

Іўе. Касьцёл (1631 г.)

лемах: аб уладаньнях зямлёю, аб адносінах да эксплуатацыі сялянаў, аб займаньні дзяржаўных пасадаў, аб удзеле ў войнах і інш.

На Івейскім Сінодзе вырашалася праблема: «Ці мае маральнае права

БНР У ГОРАДНІ

Роўна год таму мы сьвяткавалі васьмідзесятую гадавіну з дня абвяшчэньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі, першай Беларускай дзяржавы ў Найноўшае гісторыі. Але чарада ўгодкаў, зьвязаных зь дзейнасьцю ўраду БНР, працягваецца. Я думаю, вам будзе цікава даведацца пра некалькі фактаў з грамадзка-палітычнага жыцьця Горадні ў канцы 1918 – пач.1919 гг., у час знаходжаньня беларускага ўраду ў нашым горадзе.

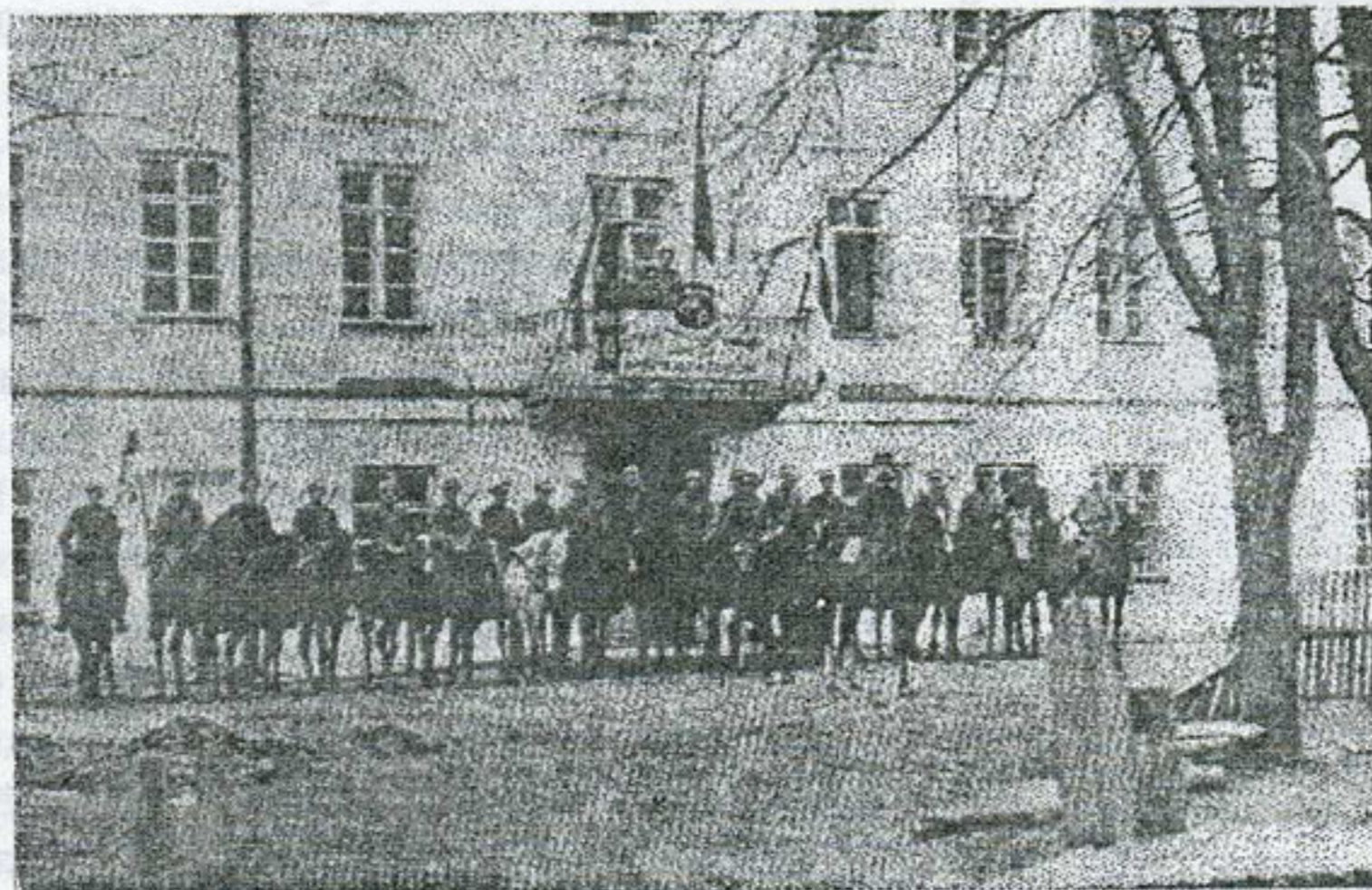
Са сьнежня 1918 г. большасьць беларускіх дзеячаў пакінула Менск і накіравалася ў Вільню. У гэты час там знаходзіцца Літоўская Тарыба (тагачасны летувіскі ўрад), зь якой урадам БНР было заключана хаўрусьніцкае пагадненьне. Аднак у сувязі з далейшым наступам бальшавіцкіх войскаў на захад Тарыба пакідае Вільню й накіроўваецца ў Коўна, а беларускі ўрад Антона Луцкевіча разам з зачаткамі беларускага войска 27 сьнежня перабіраецца ў Горадню.

Да гэтага часу Горадня значнай ролі ў беларускім палітычным жыцьці не адыгрывала. У горадзе йснавалі тры грамадзка-культурніцкія аб'яднаньні, якія мелі свае клубы й бібліятэкі, а таксама друкавалася некалькі пэрыядычных выданьняў на расейскай і беларускай мовах.

Яшчэ раней ў Горадню прыбыў міністар беларускіх справаў пры летувіскай Тарыбе Язэп Варонка. Ён пачаў шукаць апоры ў радавітых гарадзенскіх расейцаў, якія ўваходзілі ў склад Расейскай управы Гарадзенскага краю (на чале

Камэндант Горадні капітан Мікалай Дзімідаў

Беларускія гусары перад будынкам Камэндатуры Горадні вясной 1919 года

управы знаходзіўся Яўграф Курлоў, брат былога губэрнатара Менску). Такія дзеянні Я.Варонкі выклікалі здзіўленьне ў большасьці беларускіх дзеячаў, у тым ліку і ў А.Луцкевіча. Аднак Варонка, як міністар прызнанай акупацыйнымі ўладамі летувіскай дзяржавы, меў значна больш магчымасьцяў, чым прэм'ер-міністар няпрызнанай немцамі Беларускае Народнае Рэспублікі. Дзейнасьці Варонкі супрацьпастаўляецца Беларускі камітэт у Горадні, які патаемна падтрымліваецца А.Луцкевічам. Нездарма ў тых мутных часы нарадзілася прымаўка: “Калі сустрэнуцца два беларуса, дык створаць тры палітычныя партыі”.

З пачатку лютага 1919 г. у Горадні пасьпяхова разгортваецца фармаваньне беларускага войска. Калі ў студзені ў беларускім войску налічвалася толькі каля 40 жаўнераў і афіцэраў, то ўжо ў другой палове сакавіка ў Горадні было каля тысячы беларускіх жаўнераў: 1-ы беларускі пяхотны поўк, асобны батальён гарадзенскай камэндатуры (складаўся з грэнадзёрскага атраду й швадрону кавалерыі),

чыгуначны аддзел. Войскі былі няблага ўзброены й абмундзіраваны. Такі ймклівы рост колькасьці й якасьці беларускіх вайсковых адзінкаў адбываўся дзякуючы намаганьням камэнданта Горадні Міколы Дзімідава, які, нягледзячы на вельмі моцнае супраціўленьне з боку нямецкіх уладаў,

(працяг на 5 старонцы)

(Працяг.

Пачатак на 4 старонцы)

польскіх нацыяналістаў, а таксама закуліснае штурханьне беларускіх дзеячаў, змог зарганізаваць працу па мабілізацыі ў беларускае войска. Ці адбываліся ў гэты час узброеныя сутычкі беларускіх жаўнераў з палякамі й бальшавікамі невядома, але паўкоўнік Канстантын Езавітаў за выведвальны рэйд 1 сакавіка 1919 г. у тыле быў узнагароджаны залатым афіцэрскім “Крыжам Пагоні” IV ступені.

Актывізавалася культурніцкае жыццё горада. Дзякуючы прадпрымальнасці Я.Варонкі ў Горадні пачалі выходзіць беларускія газеты “Беларускі народ”, “Голас Горадна” і г.д. Па лініі культурна-асьветніцкага таварыства “Бацькаўшчына” ўсё той жа К.Езавітаў выдаваў аднайменную газету. У Горадні паўсталі нацыянальны тэатар, школка, беларуская Грамада на чале з пратаірэем Карчыньскім.

Разгортвалі сваю дзейнасць павятовыя камісары. Яны склікалі валасныя сходы й стваралі беларускую міліцыю. У Ваўкавыскім павеце, напрыклад, быў зарганізаваны атрад больш чым з 100 асобаў. Камісарам Сакольскай акругі быў Макар Касьцевіч (Краўцоў), аўтар агульнавядомага “Ваяцкага гімну”. Макар Краўцоў быў адным з тых беларускіх дзеячаў, хто бачыў адзінае выратаваньне БНР у стварэньні шырокага сялянскага вызваленчага руху, хто плённа працаваў дзеля таго, каб рэспубліка сапраўды магла называцца народнай. Вось словы зь ягонага звароту да сялянаў: “Дзяржыцеся ўсе разам – і праваслаўныя, і каталікі: бо ўсіх Вас злучае Ваша супольная Сялянская Справа. У *Еднаньці* –

ваша сіла, ваша воля, ваша будучыня”.

Актыўна й працай займаўся і ўрад БНР на чале з А.Луцкевічам. Прэм’ер-міністар у пачатку студзеня даслаў некалькі нотаў дыпляматычным прадстаўнікам урадаў Англіі, ЗША, Францыі й Італіі. Неўзабаве павінна была адкрыцца Парыская мірная канфэрэнцыя й на парадку дня там абавязкова трэба было паставіць беларускае пытаньне.

У гэты час над Гораднй збіраліся навальнічныя хмары. У сакавіку 1919 г. у Горадню прыязджае вайсковая камісія Антанты. Яна пераконваецца ў тым, што ў барацьбе з бальшавізмам на летувіска-беларускія ўзброеныя сілы наўрад ці можна рабіць якую-небудзь сур’ёзную стаўку. 15 красавіка пакінутую немцамі Горадню займаюць палякі. А.Луцкевіч і Я.Варонка выязджаюць адпаведна ў Бэрлін і Коўна яшчэ ў канцы сакавіка. А ўжо ў траўні палякі арыштоўваюць беларускіх дзеячаў, што засталіся ў Горадні, і расфармоўваюць першы беларускі полк. Кавале-

Спэцыяльная летувіская місія ў Горадні 18 красавіка 1918 года. На бальконе будынку камэндатуры Горадні стаяць у першым радзе злева: другі-палкоўнік Канстанты Езавітаў, чацьвёрты-Ежы Шаўліс (шэф місый), пяты-М. Вэлікіс, шосты-палкоўнік Канстанцін Рэбуль (шэф французскай місый).

Амэрыканская місія маёра Роса на чыгуначным вакзале ў Горадні 20 сакавіка 1919 года. Стаяць у першым радзе злева: летувіскі прадстаўнік пры місый сп. Бартушка, маёр Рос, невядомы амэрыканец, палкоўнік Канстанты Езавітаў, невядомы амэрыканец, палкоўнік М. Лаўрэнцьеў, капітан Леанід Калугін. Ззаду за палкоўнікам Лаўрэнцьевым стаяць: зьлева Аляксандр Цьвікевіч, справа Базыль Захарка.

рыйскі швадрон пакінуў наш горад 5 траўня. У Горадні ўсталяваецца ўлада польскае адміністрацыі.

*Падрыхтаваў
Андрусь Вашкевіч*

Мірскае паўстаньне

У 1996 годзе адбылася падзея, якую на жаль не заўважыла шырокае кола нашага грамадства. У Нью-Ёрку выйшла кніга Юркі Віцьбіча – “Антыбальшавіцкія паўстаньні і партызанская барацьба на Беларусі”. Письменьнік Юрка Віцьбіч стаў шырока вядомы ў нашай краіне толькі ў пачатку 90-х. Пры СССР пра яго, як пісьменьніка-эмігранта, які асьвятляе тэму антыбальшавіцкіх выступленьняў, мы і не маглі пачуць нічога. Яго кніга “Плыве з-пад Сьвятога гары Нёман” хоць і выйшла ў ня вельмі прывабным выглядзе, але стала вядома нашаму чытачу і адкрыла ймя яшчэ аднаго славутага беларускага пісьменьніка. У кнізе “Паўстаньні на Беларусі” аўтар даступна й зразумела дзеля шэраговага чытача расказвае пра падзеі з 1918 па канец 20-х гадоў, калі антыбальшавіцкія паўстаньні пракаціліся па ўсёй Беларусі. Сам Юры Стукаліч трынаццацігадовым гімназістам удзельнічаў у Вялікім паўстаньні. Зьвесткі пра іншыя паўстаньні Віцьбіч браў у сьведкаў ды ўдзельнікаў змаганьня.

На тэрыторыі Гарадзенскай вобласьці паўстаньнем, што “далося бальшавікам у знак” стала Мірскае паўстаньне. На вялікі жаль паведамленьні Юркі Віцьбіча зьяўляюцца адзінымі. Дзе мы можам даведацца пра падзеі тых дзён. Канешне шмат матэрыялаў знаходзяцца ў архівах КДБ СССР, але па словах самога Віцьбіча “з грамадзянаў СССР толькі той, хто страціў розум, будзе шукаць да іх доступу”.

Прапануем нашым чытачам апазданьне Ю.Віцьбіча пра Мірскае паўстаньне, запісанага ім са словаў беларуса-інтэлігента зь сялянаў.

*А.Л.
беларус, інтэлігент зь сялянаў,
у часе паўстаньня шэраговы
Слуцкага Зводнага батальёну,
меў тады 19 гадоў (1900 году нар.)*

Мястэчка Мір Менскай губэрні, сама назва якога сьведчыць пра тое, што тут некалі варожымі бакамі быў заключаны мір, ніколі пазней не апраўдвала сваёй назвы. Яго разбуралі двойчы (1655, 1706 гг.) швэды, у 1794 г. – расейцы, у 1818 г. – казакі Платава, падчас Першае і Другое сусьветных войнаў усё, што яшчэ заставалася, амаль знішчылі немцы й бальшавікі. Войны, як правіла, разбуралі датла ўсё мястэчка, хаця ягонае мірнае насельніцтва ніякага ўдзелу ў ваенных дзеяньнях не прымала. Жыхары Міра мелі вельмі пярэсты нацыянальны склад: бальшыню складалі габраі, што мелі крамы, пра якія нават захавалася народная прымаўка: “Калі дзяўчына едзе ў Мір, то значыць яна зьбіраецца замуж”, другое месца па колькасьці насельнікаў займалі беларусы-мяшчане, трэцяе – цыганы, якія да 80-х гадоў мінулага стагодзьдзя выбіралі тут свайго караля для цыганоў усяго краю. Чацьвёртае – татары, што некалі служылі ў наёмным войску князя Вітаўта. Жыхары Міра былі таксама неаднастайныя і па сваім веравызнаньні: габраі – іудзеі, беларусы – праваслаўныя, цыганы – каталікі, татары – магамытане. Тым ня менш, выступ супраць бальшавізму аб’яднаў бальшыню зь іх, і зусім невыпадкова гэта паўстаньне пасля жорсткага бою скончылася ў Міры і атрымала ягонае ймя.

Мірскае паўстаньне істотна адрозніваецца ад Вяліскага. Калі Вяліскае

паўстаньне было тыповым сялянскім стыхійным выступам бяз штабу і фронту, то Мірскае мела акрэсьленую накіраванасьць. Яно ў гэтых адносінах бліжэй стаіць да Слуцкага паўстаньня і зьяўляецца яго папярэднікам. А Рада Беларус-

Юрка Віцьбіч

кай Народнай Рэспублікі, пакліканая Першым Усебеларускім Кангрэсам, што адбыўся ў Менску ў сьнежані 1907 г., сталася яго арганізацыйным пачаткам. Гэты Кангрэс і ягоная Рада заклікалі беларускі народ да барацьбы за сваю нацыянальную незалежнасьць. Яны адначасна зьвярнуліся да ўсіх народаў краіны, заклікаючы іх да сумеснага змаганьня за агульную шчаслівую будучыню Беларускай Народнай Рэспублікі. Іхні заклік усюды знаходзіў водгук, аднак найбольш актыўна адзвалася на яго Слуцчына.

Сувязь Мірскага паўстаньня з Радай БНР выразна прасочваецца ў дзейнасьці групы патрыётаў зь мястэчка Вызна на Слуцчыне.

Гэтая група, выконваючы дырэктывы Рады, адыграла вялікую ролю, арганізуючы ў сьнежані 1917 г. і ў студзені 1918 г. па усёй Слуцчыне праз сходы й зьезды антыбальшавіцкія вясковыя, валасныя й павятовыя рады. Гэтыя-ж рады, у сваю чаргу, сфармавалі ўзброеныя ўзводы й міліцыю колькасьцю пяцьсот штыкоў. Яны-ж і павінны былі абараніць Слуцчыну ад нападу польскіх легіянераў Доўбар-Мусьніцкага, якія рабавалі з дазволу Саветаў Магілёўшчыны й Бабруйшчыны, а потым зьбіраліся ісьці далей на захад праз Слуцчыну.

Калі Слуцчыну ў 1918 годзе акупавалі немцы, гэтыя атрады часткова кансьпіраваліся і пераклучыліся на партызанскую барацьбу, адбіраючы ў

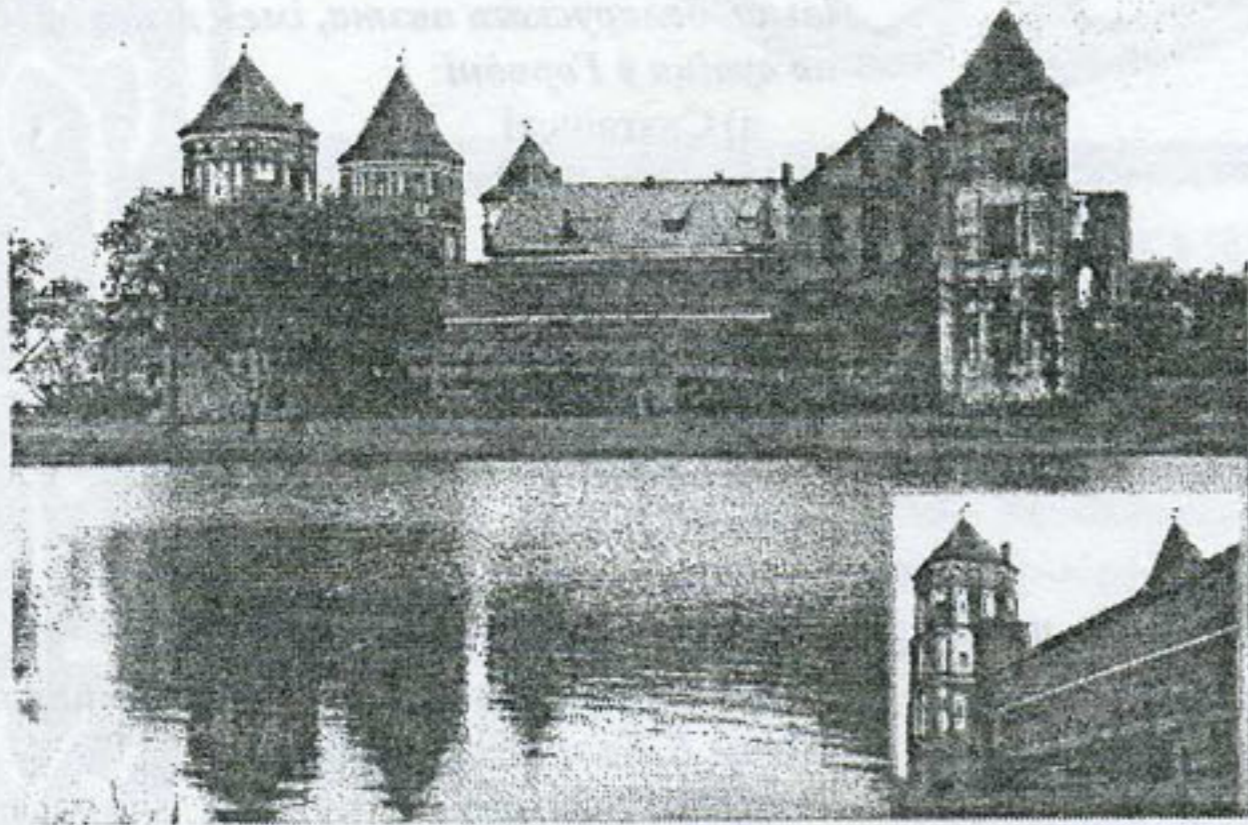
(працяг на старонцы 7)

Мірскае паўстаньне

(Працяг. Пачатак на 6 старонцы)

немцаў рэквізаванае імі сваё дабро. Іх не спалохалі рэпрэсіі, якія ў адказ распачалі акупанты. У снежані 1918 г. немцы пакінулі Случчыну, якую ўслед занялі

большавікі.

Новыя гаспадары адразу-ж пачалі праводзіць мабілізацыю ў Чырвоную армію, ствараць камітэты беднаты, змянілі нямецкія рэквізыцыі яшчэ больш цяжкай харчараскладкай (харчовымі паборамі). Ураджайная глеба Случчыны, заможныя гаспадары-земляробы, нацыянальная сьведамасьць, густая заселенасьць і арганізаванасьць спрыялі таму, што працоўнае сялянства й камуністы не маглі ня ўступіць між сабою ў непрымі-

рымыя варожыя адносіны.

І барацьба гэтая пачалася. Вяскою 1919 г. беларускія патрыёты без вялікіх цяжкасьцяў разагітавалі створаны большавікамі зь беларусаў Слуцкі Зборны Батальён. Калі слуцкая ЧК паслала гэты батальён у Мір, каб пакараць местачкоўцаў за забойства двух камісараў, ён адразу-ж перайшоў на бок жыхароў Міра. Да яго далучыліся і атрады народнай міліцыі. Для падаўленьня паўстаньня большавікі паслалі Трэці Менскі полк ГубЧК. Перастрэлка каля руінаў замку й рэчкі Міранкі доўжылася чатыры дні – 1, 2, 3, і 4-га красавіка 1919 г. Было забіта 25 паўстанцаў і 30 чэкістаў. І гэтак узброенае выступлень-

На вялікі жаль гэта ўсё, што нам "дазволена" ведаць пра Мірскае паўстаньне. З болей гаварыў Віцьбіч, што "спазьніўшыся толькі на тыдзень, каб атрымаць неабходныя звесткі аб скончыўшага жыцьцё самагубствам былога кіраўніка Мірскага паўстаньня". Але будзем усё ж спадзявацца, што як ня мы, дык нашыя дзеці даведваюцца пра тое, што зараз захоўваецца ў спэцхавішчах.

не было разгромлена большавікамі.

Аднак Мір – яшчэ ня ўся Случчына, а Случчына – ня ўся Беларусь. Праз год зь неперайманьна большай сілай выбухне Слуцкае паўстаньне і вестка пра яго пракоціцца па ўсёй краіне, якая ймкнулася скінуць зь сябе большавіцкае ярмо.

Заўвагі. Камэнтар.

1 Літаратура пра мястэчка Мір. Семёнов В.П. Россия – Том IX, с. 437-439; Смоліч Аркадзь. Кароткі курс географіі Беларусі, б.171, 251.

2 Пазьней большавікі ня толькі выслалі значную частку жыхароў Вызны, але змянілі й назву ненавіснага ім мястэчка на Чырвоную Слабаду. Пра ролю м. Вызна ў антыбольшавіцкім змаганьні гл.: "Голас беларуса", №4, 1948, б.3; "Беларус на Чужыне", IV 18(22), 1948, б.2

3 Літаратура пра Мірскае паўстаньне: "Аб'яднаньне", №11(20), 1949, б.8; "Новае жыцьцё", №8, 1951, б.3; "Голас беларуса" №4, 1948, б.3; "Беларус на Чужыне" №18(22), 1948, б.2

Падрыхтаваў Сяржук Кузьняцоў

Маркі Гарадзеншчыны

У 1919 годзе ў Горадні ажыццявілі выпуск паштовых марак, якія вядомы калекцыянерам як маркі Паўднёвай Літвы: на марках дарэвалюцыйнай Расеі была зроблена наддрукоўка на беларускай і летувіскай мовах слова «Літва» і наміналу ў літоўскай валюце. Хутэй за ўсё, гэтыя маркі былі выпушчаны польскай адміністрацыяй. Выпушчаныя 11 паштовых марак, у тым ліку дзьве бяззубцавых. Наклад быў вельмі невялікі.

У Вільні й Віленскім краі з 1918 года ў абарачэньні знаходзіліся маркі Летувы. Дзейнічала тут і нямецкая пошта «Postgebiet ob. Ost». Эмісія першых паштовых марак Летувы была здзейсьнена ў Вільні ў 1918 годзе. 9 кастрычніка 1920 года польскія войскі пад кіраўніцтвам генэрала Л.Жалігоўскага акупавалі Вільню, Ашмяны, Ліду й прылеглыя раёны.

12 кастрычніка было абвешчана аб

стварэньні Сярэдняй Літвы (Litwa Srodkowej) з агульнай плошчай 13490 км і 490 тысячамі жыхароў. Чатыры дні пазьней быў створаны першы паштовы адзел у Вільні. Да пачатка 1921 году было створана 28 паштовых аддзелаў: Вільня 1, Вільня 2, Гудагай, Ігналіна, Камойе, Міхалішкі, Нова-Вілейка, Ашмяны, Смаргонь, Сола, Трокі і іншыя.

20 кастрычніка ў абарачэньні зьявіліся першыя маркі з надпісам на польскай мове «Litwa Srodkowa» (Сярэдня Літва) з выявай Арла й Пагоні – герба Рэчы Паспалітай. Кошт гэтых паштовых адзінак быў у марках, грашовых адзінках Польшчы.

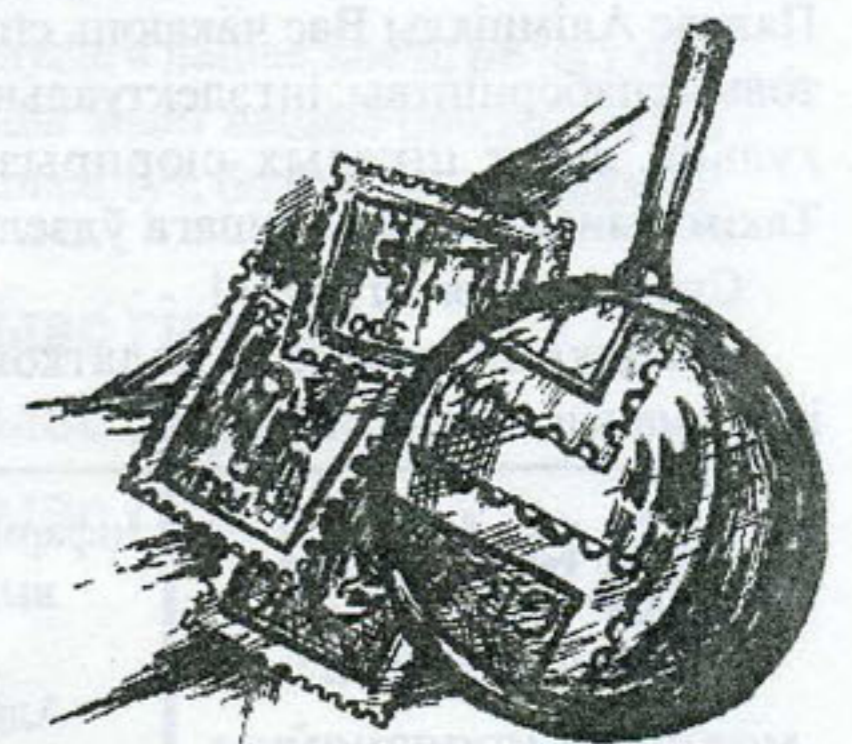
Было зроблена 4 формы надруковок, па колькасьці наміналаў: 2 маркі, 4 маркі, 6 марак і 10 марак. Наклад гэтых марак быў наступны: дзьве маркі – 2475 штук, 4 маркі – 9400 штук па 10 у аркушы, 2300 – па 20,

10300 – па 30, 6 марак – 5800 – па 50 штук у аркушы, 1800 – па 60, 2400 – па 75, марка коштам у 10 марак – на марцы 1 auku – 3600 штук, на марцы 3 auku – 200 штук, 300 штук на марцы 5 auku.

Усяго розных марак і паштовак было зроблена: 47 паштовак і 6 даплатных марак вялікім накладам.

У красавіку 1922 года Сярэдня Літва ўвайшла ў склад Польшчы ў якасьці Віленскага ваяводства.

Падрыхтаваў Андрусь Мялешка

ШЫКЕТНІК

Абвесткі

#Шукаю кнігу: Oleg Łatyszonak „Białoruskie formacje wojskowe.” Białystok. 1995.

Зьвяртацца: 230003 Горадня-3, п/с 62; ці тэл. 2-34-68(Андрэй).

#Выстава беларускіх касэтаў, а таксама замовы кнігаў беларускіх незалежных выдавецтваў (да таго ж можам узяць на камісію кнігі па гісторыі, мовазнаўству культуры Беларусі). Заходзьце кожную сераду й панядзелак па адрэсе: К.Маркса 11, з 17 да 20 гадзінаў (першы паверх).

#Зьбіраю фатакарткі, паштоўкі, дакуманты й старую літаратуру, непасродна звязаныя з гісторыяй Горадні й яе ваколіцаў. Лістуйце: 230009, Горадня, а/с 61.(Янку).

#Цалую ўсіх дзяўчынак-першакурсьніцаў з гістфаку, асабліва 4-ую групу. *Першакурсьнік.*

#Прыхільнікі беларускае музыкі, - яднайцеся! Кожны чацьвер і нядзеля па адрэсе: ул. К.Маркса 11 у 19 гадзінаў.

#Зьбіраем матэрыял па гарадзенскім рок-гуртам пачатку 90-х гадоў. Лістуйце: 230003 Горадня-3, п/с 110.

#Прымем у падарунак памнажальную тэхніку. Рэдакцыя “Зьніча”.

#Прывітаньне ўсім чытачам незалежных газэтаў “Навінкі” ды “Радавая Беларусь” К.Міхельсон.

#1 траўня ў Горадні “Малады Фронт” распачынае Алімпіяду БНР. Падчас Алімпіяды Вас чакаюць спартовыя спаборніцтвы, інтэлектуальныя гульні, шмат цікавых сюрпрызаў. Такім чынам чакаем Вашага ўдзелу.

Сустрэнемся 1 траўня!

Даведкі аб удзеле й дадатковая інфармацыя па тэл. 72-11-83.

Нашая віктарына

Шаноўныя чытачы, мы працягваем нашу крэзнаўчую віктарыну па гісторыі роднага краю. Зь недавальненьнем хочам адзначыць нізкую актыўнасьць чытачоў падчас мінулае віктарыны. Дарэчы, пераможца нашае першае віктарыны – Жана Відук, даслаўшая правільныя адказы (1в, 2б, 3в, 4в, 5б, 6в, 7б, 8б, 9в, 10а), атрымае прыз. У вас таксама ёсьць шанец. Пішыце вашыя адказы ў рэдакцыю. Чакаем!

1). Горадня ўпершыню ўбачыла нямецкія авіяцыйныя бомбы ў:

- а) 1914 г.
- б) 1918 г.
- в) 1939 г.
- г) 1941 г.

2). Герб: у блакітным полі срэбны вол з залатымі рагамі – мае:

- а) Сьвяцк
- б) Грандзічы
- в) Сапоцкін
- г) Прывалка

3). падчас мяцежу М.Глінскага, на Горадні цэлы дзень атрад Глінскага вазіў на дзідзе галаву:

- а) Яна Заберазінскага
- б) Жыгімонта Кейстутавіча
- в) Івана Сіпайлы
- г) Сьвідрыгайлы

4). Па стану на верасень 1920 г. Горадня знаходзілася ў складзе:

- а) Польшчы
- б) Летувіскае рэспублікі
- в) Савецкае Расеі
- г) БНР

5). Антоні Тызэнгаўз, гарадзенскі староста, пахаваны ў:

- а) Езуіцкім касьцёле ў Горадні
- б) Астрыне
- в) Жалудку
- г) Вавельскім замку

6). Сапраўднае прозьвішча Міхася Васілька, беларускага паэта, імя якога названа вуліца ў Горадні:

- а) Слатвінскі
- б) Умырука-Запольскі
- в) Касьцэвіч
- г) Лясоцкі

7). Першая лінія трамвая ў Лідзе была пракладзена ў:

- а) 1912 г.
- б) 1923 г.
- в) 1951 г.
- г) магчыма, колісь яшчэ будзе

8). Славуты рэвалюцыянэр-дэмакрат Літвы К.Каліноўскі нарадзіўся ў:

- а) Мастаўлянах
- б) Якушоўцы
- в) Каліноўскім
- г) Сьвіслачы

9). Астрыня ўпершыню ўзгадваецца ў:

- а) 1320 г.
- б) 1415 г.
- в) 1508 г.
- г) 1603 г.

10). Племя, што насяляла сучасныя ваколіцы Горадні да прыходу славянаў:

- а) мазаўшаны
- б) будзіны
- в) прусы
- г) яцьвягі

Габрэі на лецішчы
(У арыгінале ўсё на жудаснай польскай траслянцы)

-Даруйце, войт пытаецца, якой вы, спадарства, рэлігіі.

-Скажыце, што мы стараверы.

-Так? А мы ўсе былі ўпэўнены, што гэта жыды.

Майстар пэнзэля

-Якраз намалюваў зіму, дык перад малюнкам людзі бразгалі з холаду зубамі.

-Мой дарагі, як я намалюваў аднаму кліенту сабаку, дык яму ў хаце зьнікала каўбаса.

Жалезнае здароўе

-Сэрца мне б'ецца за моцна, вантроба баліць, паясьніцу й калені ломіць, няўстанна маю боль галавы, страўнік не

дамагае.

-Пан павінен мець жалезнае здароўе, каб з гэтым усім жыць!

Калі б ...

У залі адбываецца лекцыя аб роўнапраўстве жанчынаў. Дакладчыца пералічвае ўсе дабрачыннасьці, якія зышлі на чалавецтва праз жанчынаў – нарэшце ў аратарскім натхненьні пытае:

-Скажыце мне, дзе былі б мужчыны, калі б ня мы!

Маўчаньне.

-Паўтараю яшчэ раз пытаньне, - яшчэ мацьней кажа дакладчыца.

Голас з кута ў залі:

-У раю!

(Пераклад з польскай)

ЗЬНІЧ

Заснавальнікі:

маладыя крэзнаўцы

Інфармацыйна-крэзнаўчы бюлетэнь «Зьніч» зьяўляецца непэрыядычным выданьнем. Друкуецца выключна на беларускай мове. Наклад 299 паасобнікаў. Спасылкі пры перадруку абавязковыя.

Адрэса для карэспандэнцыі: 230009, Горадня, а/с 61. Выдаецца пры тэхнічнай дапамозе ГА «Ратуша» і БСДМ-«Маладая Грамада»

Рэдактар:

Юзیک Бялявіч

Мастак:

Даша Яскевіч